

ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/80-24>
УДК 339.543(477)

Пахолюк О.В.

кандидат технічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3484-0468>

Дзюбинський А.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5156-9852>

Голодюк Г.І.

кандидат технічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9740-5498>

Pakholiuk Olena

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Lutsk National Technical University

Dzyubinskiy Andriy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Lutsk National Technical University

Golodyuk Galyna

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Lutsk National Technical University

РЕФОРМУВАННЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗМІН

REFORMING UKRAINE'S CUSTOMS SECTOR: PRIORITY AREAS OF CHANGE

У статті розглянуто ключові напрями та пріоритети реформування митної системи України в контексті євроінтеграції та підготовки до приєднання до Митного союзу Європейського Союзу. У дослідженні висвітлено стратегічні завдання гармонізації митного законодавства та інституційної структури України з Митним кодексом ЄС, забезпечення прозорості та зміцнення співпраці між державними органами, бізнесом і громадянським суспільством. Особливу увагу приділено впровадженню інституту уповноваженого економічного оператора (АЕО), реалізації Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) та розвитку цифрових митних технологій, спрямованих на мінімізацію людського впливу та ризиків корупції. У статті також проаналізовано кроки України щодо узгодження системи митного адміністрування з Багаторічним стратегічним планом ЄС із розвитку електронної митниці (MASP-C) та національною стратегією цифровізації, яка передбачає впровадження 17 інтегрованих ІТ-систем у митній сфері. Автор наголошує на ролі громадських ініціатив, зокрема «За чесну та прозору митницю», які об'єднують громадські організації України для моніторингу реформ, сприяння підзвітності та захисту інтересів бізнесу і споживачів у митних процедурах.

Ключові слова: митна реформа, громадський моніторинг, цифровізація, прозорість, митна політика, Державна митна служба, АЕО, NCTS.

The article examines the key directions and priorities of reforming Ukraine's customs system in the context of European integration and preparation for accession to the European Customs Union. The study highlights the strategic objectives of harmonizing Ukraine's customs legislation and institutional framework with the European Union Customs Code, ensuring transparency, and strengthening cooperation between state authorities, business, and civil society. Particular attention is given to the introduction of the Authorized Economic Operator (AEO)

institution, the implementation of the New Computerized Transit System (NCTS), and the development of digital customs technologies aimed at reducing human influence and corruption risks. The article also analyzes Ukraine's steps toward aligning its customs administration with the EU Multi-Annual Strategic Plan for Electronic Customs (MASP-C) and the national digitalization strategy, which foresees the implementation of 17 integrated IT systems for customs operations. The author emphasizes the role of public initiatives, such as "For Honest and Transparent Customs," which unite civil society organizations across Ukraine to monitor reforms, promote accountability, and ensure the protection of business and consumer interests in customs procedures. Furthermore, the study underlines the significance of Ukraine's participation in the EU's "Customs" program, cooperation with international partners such as EU4PFM and the Reform Support Team under the Ministry of Finance of Ukraine, and the preparation of a new Customs Code based on EU standards. The implementation of these reforms contributes to strengthening Ukraine's institutional capacity, improving trade facilitation, and achieving compliance with European customs practices. The successful realization of these measures is expected to accelerate Ukraine's integration into the EU's customs space and foster sustainable economic growth through transparency, digital transformation, and effective governance.

Keywords: customs reform, public monitoring, digitalization, transparency, customs policy, State Customs Service, AEO, NCTS.

Постановка проблеми. Реформування української митниці є одним із ключових напрямів євроінтеграційних перетворень, що мають стратегічне значення для підготовки України до вступу до Європейського Союзу та приєднання до Митного союзу ЄС. Сучасна митна система країни потребує комплексного оновлення у напрямі гармонізації законодавства, цифровізації процедур, підвищення прозорості та ефективності управління. Проблема полягає в необхідності створення сучасної, орієнтованої на сервіс митниці, здатної забезпечити безперешкодну міжнародну торгівлю, захист економічних інтересів держави та виконання європейських стандартів безпеки. У контексті євроінтеграційного курсу особливої актуальності набуває впровадження інноваційних IT-рішень, таких як система NCTS, розвиток інституту авторизованого економічного оператора (АЕО) та формування ефективного механізму громадського контролю за діяльністю митних органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика реформування митної системи України та механізмів її реалізації була предметом наукових досліджень вітчизняних учених. У статтях Пипяк М.І., Кокарча Ю.А., Передрій О.І. [1–2], проаналізовано сучасний стан реформування митного законодавства України в умовах євроінтеграції, зокрема гармонізацію національного митного права із законодавством ЄС та зарубіжний досвід реформування митниць країн-кандидатів у ЄС. Визначено недоліки чинного митного законодавства, ризики проведення реформ в умовах воєнного стану та запропоновано напрями підвищення ефективності адміністрування митних платежів і спрощення митних процедур. Автори Іванова Д., Тищенко В., Побережна З. [3–4] досліджували актуальність реформування діяльності митних органів України в умовах євроінтеграції, зокрема

адаптацію митного законодавства до стандартів ЄС та використання європейського досвіду. Розроблено модель управління митними органами на основі адаптивного кейс-менеджменту та графо-аналітичну модель, визначено подальші напрями реформування. У статтях Горбатої Л.П. [5–6] підкреслено, що активне залучення громадян, незалежних організацій та медіа сприяє підвищенню відповідальності державних службовців, формуванню антикорупційної культури та ефективному запобіганню корупційним проявам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значний прогрес у реформуванні митної сфери України, зокрема у напрямку гармонізації з європейськими стандартами. Однак існують виклики, які потребують подальшої уваги, зокрема у сфері кадрової політики та боротьби з корупцією, інтеграції IT-систем, оцінки економічного ефекту реформ. Громадський моніторинг відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості та ефективності цих змін.

Метою статті є аналіз сучасного стану реформування української митниці в контексті євроінтеграційних процесів, визначення ключових напрямів її гармонізації з митним законодавством та практиками Європейського Союзу, а також виявлення ролі громадських ініціатив у забезпеченні прозорості, ефективності та цифрової трансформації митної системи України.

Виклад основного матеріалу. У рамках євроінтеграційних процесів визначено часовий орієнтир – 2030 рік, коли очікується чергова хвиля розширення Європейського Союзу. Це дозволяє Україні чітко планувати виконання реформ та оцінювати проміжні результати. Всі зміни, що реалізуються у митній сфері, підпорядковані єдиній меті – досягненню відповідності стандартам та вимогам Митного кодексу ЄС [6–7].

Серед ключових досягнень – впровадження «митного безвізу» (NCTS), розвиток інституту авторизованих економічних операторів (АЕО), запровадження принципу «права бути почутим» під час ухвалення рішень митними органами, удосконалення системи управління ризиками, а також перехід на контрактну форму проходження служби в митних органах.

Європейський Митний союз є єдиним митним простором, у межах якого відсутні внутрішні митні кордони, а взаємодія між митними адміністраціями держав-членів здійснюється за допомогою взаємосумісних ІТ-систем. Ці системи забезпечують обмін інформацією, спільне адміністрування митних процедур та контроль безпеки товарів.

Основна філософія Митного союзу ЄС полягає у поєднанні сприяння міжнародній торгівлі з ефективним контролем безпеки і захистом економічних інтересів Союзу. Європейська модель передбачає створення безпаперової електронної митниці (E-Customs), функціонування якої регулюється Багаторічним стратегічним планом розвитку електронної митниці (MASP-C).

Україна, орієнтуючись на ці принципи, поступово формує національну цифрову інфраструктуру митниці, що базується на стандартах MASP-C. Надійні ІТ-рішення покликані мінімізувати вплив людського фактору та уніфікувати митні процедури відповідно до практик ЄС.

Єврокомісія у своїх щорічних висновках щодо Глави 29 «Митний союз» відзначає поступ України та визначає пріоритетні напрями подальших реформ [6–7]:

- гармонізація національного митного законодавства з правом ЄС;
- розробка нового Митного кодексу України на основі Митного кодексу ЄС;
- створення взаємосумісних ІТ-систем для митного адміністрування;
- захист прав інтелектуальної власності та криміналізація контрабанди;
- розвиток програми АЕО та спрощення процедур спільного транзиту;
- впровадження принципів прозорості, справедливості й електронного урядування у роботі митних органів.

У 2022 році Україна стала повноправним членом Конвенції про процедуру спільного транзиту та розпочала міжнародне застосування NCTS, що отримало назву «митний безвіз». Це стало першим успішним кейсом інтеграції України у європейську митну систему: понад 90 тисяч транзитних декларацій вже оформлено за європейським зразком.

Крім того, розвивається інститут авторизованого економічного оператора (АЕО) – на сьогодні 46 українських компаній отримали 50 авторизацій, що відкриває для них можливість користуватися європейськими митними спрощеннями.

Національне законодавство України поступово адаптується до норм Митного кодексу ЄС. Зокрема, узгоджено правила визначення країни походження товарів, запроваджено механізм прийняття та перегляду рішень митними органами за принципом «права бути почутим».

У сфері ІТ-трансформації затверджено Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку Держмитслужби, побудований відповідно до MASP-C. Наразі з 17 запланованих ІТ-систем впроваджено одну – NCTS, решта перебуває у стадії розробки. Їх реалізація дозволить досягти повної сумісності з європейською ІТ-архітектурою.

Україна також активно співпрацює з міжнародними партнерами в межах Програми ЄС «Митниця», що сприяє обміну досвідом, розвитку ІТ-рішень, підготовці персоналу та взаємній оцінці досягнень.

Успішне реформування митної сфери України неможливе без активної участі громадянського суспільства. В умовах демократичної трансформації державного управління саме інститути громадянського суспільства відіграють роль посередника між владою, бізнесом і суспільством, забезпечуючи відкритість, підзвітність і ефективність реформ.

Громадські організації [5–6], експертні спільноти та професійні об'єднання беруть участь у розробленні та моніторингу державної політики у митній сфері. Завдяки громадському контролю стає можливим запобігання корупційним ризикам, оцінка ефективності діяльності митних органів і підвищення довіри суспільства до результатів реформ. Інструментами громадського впливу є участь у робочих групах, громадських радах при державних органах, публічне обговорення нормативних актів, проведення незалежного моніторингу та аналітичних досліджень.

Важливим прикладом консолідації громадянського суспільства стала діяльність Громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю», що об'єднує 26 громадських організацій з усіх регіонів України. Ця ініціатива розробила перелік першочергових напрямів реформування митної сфери, серед яких: забезпечення регулярного громадського моніторингу роботи митних органів, цифровізація митних процедур, удосконалення системи управління ризиками, підвищення

рівня відповідальності посадових осіб тощо. Таким чином, Ініціатива виступає платформою для діалогу між владою, бізнесом і громадськістю, сприяючи формуванню ефективної митної політики на засадах відкритості та партнерства.

Не менш важливою є роль бізнес-спільноти, яка виступає безпосереднім користувачем митних послуг [8–9]. Участь представників бізнесу в обговоренні змін до митного законодавства, у пілотних проєктах із впровадження електронних сервісів, у консультаційних радах при Державній митній службі сприяє практичній адаптації реформ до реальних потреб економіки.

Одним із ключових завдань громадянського суспільства є здійснення незалежного моніторингу впровадження реформ. Регулярне оцінювання ефективності роботи митних органів, публікація аналітичних звітів та обговорення результатів реформ дозволяють зробити процес змін публічним і контролюваним. Громадський контроль сприяє формуванню нової культури публічного управління, заснованої на принципах відкритості, довіри та взаємної відповідальності між владою і громадянами.

Активна участь громадянського суспільства у реформуванні митниці забезпечує не лише підвищення прозорості її діяльності, а й створює умови для сталого розвитку держави. Відкрита взаємодія між владою та громадськістю дозволяє враховувати суспільні очікування, підвищувати якість управлінських рішень і формувати позитивний міжнародний імідж України як держави, що впроваджує реформи відповідно до європейських стандартів належного врядування.

Реформування митної сфери є одним із ключових напрямів модернізації системи державного управління в Україні. Митна служба виконує важливі функції щодо контролю за переміщенням товарів через митний кордон, забезпечення економічної безпеки держави, наповнення бюджету та сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності [8–9]. Проте впродовж тривалого часу діяльність митних органів залишалася неефективною через застарілі механізми управління, недостатній рівень цифровізації, а також наявність корупційних ризиків.

Однією з головних причин реформування є необхідність підвищення ефективності адміністрування митних платежів та забезпечення стабільного наповнення державного бюджету. За даними Міністерства фінансів України, митниця є одним із основних джерел надходжень до бюджету, тому

її ефективна робота безпосередньо впливає на фінансову стабільність країни. Удосконалення системи управління ризиками, автоматизація процесів оформлення та контролю дадуть змогу мінімізувати втрати бюджету, спричинені людським фактором або корупційними діями.

Важливою складовою реформи є боротьба з корупцією, що тривалий час залишалася системною проблемою у митній сфері. Низький рівень оплати праці, відсутність прозорих механізмів відповідальності та складні бюрократичні процедури створювали передумови для зловживань. Тому підвищення заробітної плати митників, запровадження електронних сервісів, відкритість даних і громадський контроль мають стати основними антикорупційними інструментами.

Ще одним важливим чинником є гармонізація митної системи України із законодавством Європейського Союзу. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава зобов'язана впровадити сучасні європейські стандарти у сфері митного адміністрування. Зокрема, це передбачає імплементацію інституту авторизованих економічних операторів (АЕО) та приєднання до європейської транзитної системи NCTS. Ці кроки дозволять спростити митні процедури для сумлінних підприємців і забезпечити інтеграцію України до єдиного митного простору ЄС.

Реформа також спрямована на створення сприятливих умов для розвитку бізнесу. Прозорі, швидкі та прогнозовані митні процедури сприятимуть зниженню витрат підприємців, стимулюватимуть зовнішньоекономічну активність і підвищуватимуть інвестиційну привабливість держави. Особливо це актуально в умовах глобалізації та зростання конкуренції на міжнародних ринках.

Крім того, реформування митної сфери є необхідним для підвищення довіри громадян, бізнесу та міжнародних партнерів до державних інституцій. Відкритість, підзвітність та ефективність роботи митниці формують позитивний імідж держави на міжнародній арені та створюють передумови для сталого розвитку економіки.

Підсумовуючи все вище викладене [6–10], можна сформулювати такі основні напрями реформування митної системи України:

1. Громадський моніторинг роботи митних органів. Необхідно створити механізм постійного незалежного контролю за діяльністю митниці, що включає публічну звітність, аналітичні огляди та участь громадських експертів у прийнятті управлінських рішень.

2. Цифровізація митних процедур. Розвиток електронних сервісів, автоматизація процесів оформлення та контролю сприятимуть мінімізації людського фактору, скороченню часу митного оформлення та зменшенню корупційних ризиків.

3. Підвищення рівня соціальної захищеності митників. Забезпечення гідного рівня заробітної плати має стати важливим елементом боротьби з корупцією та стимулом до професійного розвитку працівників.

4. Імплементация інституту авторизованих економічних операторів (АЕО) та режиму спільного транзиту NCTS. Це крок до інтеграції України у європейський митний простір, спрощення процедур для сумлінних підприємців та гармонізації законодавства з нормами ЄС.

5. Удосконалення системи управління ризиками під час митного контролю. Ефективна система аналізу ризиків дозволить концентрувати ресурси на потенційно небезпечних операціях, водночас спрощуючи контроль для надійних учасників ЗЕД.

6. Розвиток постмитного аудиту. Повноцінний аудит після митного оформлення забезпечить контроль за достовірністю даних, наданих суб'єктами ЗЕД, та підвищить довіру до української митниці з боку міжнародних партнерів.

7. Впровадження системи відповідальності та ефективного оскарження рішень. Необхідно запровадити чіткі механізми відповідальності митників за неправомірні дії, а також підвищити ефективність адміністративного оскарження рішень митних органів.

Висновки. Реформування митної системи України є складним, але необхідним процесом, від якого залежить конкурентоспроможність

національної економіки та довіра суспільства до державних інституцій.

Таким чином, реформування митної системи України є комплексним процесом, спрямованим на повну адаптацію законодавства, процедур, ІТ-інфраструктури та інституційної спроможності до стандартів ЄС. Це не лише технічна трансформація, а й глибинна модернізація державного управління, орієнтована на прозорість, ефективність і партнерство з бізнесом.

Громадянське суспільство є каталізатором і гарантом ефективності митних реформ. Його участь у процесі реформування забезпечує баланс інтересів держави, бізнесу та громадян, сприяє прозорості, запобігає корупції й підвищує результативність державної митної політики. Реалізація запропонованих Громадською Ініціативою «За чесну та прозору митницю» напрямів може стати основою для побудови сучасної, ефективної та справедливої митної системи, яка відповідатиме європейським стандартам і сприятиме сталому розвитку України.

Реалізація євроінтеграційних реформ у митній сфері є запорукою подальшого успішного вступу України до Європейського Союзу, формування сучасної, відкритої та конкурентоспроможної митної служби, здатної діяти на рівні з митницями країн ЄС.

Отже, необхідність реформування митної сфери України зумовлена комплексом економічних, правових і соціальних чинників. Її реалізація має забезпечити побудову сучасної, прозорої, технологічної та підзвітної митної системи, здатної ефективно виконувати свої функції, підтримувати розвиток підприємництва і сприяти інтеграції України до європейського економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Пипяк М.І., Кокарча Ю.А. Реформування митного законодавства України в умовах євроінтеграції. *Нове українське право*. 2022. № 6, т. 2. С. 104–109.
2. Пахолок О.В., Дзюбинський А.В., Передрій О.І. Вплив війни та геополітичних факторів на зовнішню торгівлю. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. № 4 (63). С. 485–497.
3. Dziubynskyi A., Poberezhna Z., Shehynskyi O., Pakholiuk O. *Management of Transport and Logistics Systems: Problems Under Conditions of Military Operations // Proceedings of the International Conference on Business and Technology (ICBT2024)*. 2024. Vol. 1. P. 363–373.
4. Іванова Д., Тищенко В. Актуальність реформування діяльності митних органів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48.
5. Горбата Л.П. Забезпечення відкритості та прозорості громадського контролю у сфері боротьби з корупцією. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 23. С. 192–197.
6. Українська митниця в горизонті – 2030. URL: <https://surl.li/kvprao> (дата звернення: 10.10.2025).
7. Україна буде готова повноцінно стати частиною європейської митної інфраструктури. URL: <https://surl.li/osoouq> (дата звернення: 10.10.2025).
8. Реформа митного законодавства: як відбуватиметься перехід на нові митні правила. URL: <https://www.qdpro.com.ua/uk/news/reforma-mitnogo-zakonodavstva-yak-vidbuvatimetsya-perehid-na-novi-mitni-pravila> (дата звернення: 10.10.2025).

9. Дзюбинський А.В. Митна політика як інструмент стимулювання експорту в умовах воєнного стану. *Economic Forum*. 2025. Т. 15, № 1. С. 83–92.

10. Плани та звіти роботи Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (дата звернення: 10.10.2025).

References:

1. Pypiak, M. I., Kokarcha, Yu. A. (2022). Reformuvannya mytnoho zakonodavstva Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Reforming Ukraine's customs legislation in the context of European integration]. *Nove ukrainske pravo*, no. 6(2), pp. 104–109.

2. Pakholiuk, O. V., Dziubynskyi, A. V., & Peredrii, O. I. (2025). Vplyv viiny ta heopolitychnykh faktoriv na zovnishniu torhivliu [The impact of war and geopolitical factors on foreign trade]. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, no. 4 (63), pp. 485–497.

3. Dziubynskyi, A., Poberezhna, Z., Shehynskyi, O., & Pakholiuk, O. (2024). Management of transport and logistics systems: Problems under conditions of military operations. In *Proceedings of the International Conference on Business and Technology (ICBT2024)*, vol. 1, pp. 363–373.

4. Ivanova, D., & Tyshchenko, V. (2023). Aktualnist reformuvannya diialnosti mytnykh orhaniv Ukrainy [The relevance of reforming the activities of Ukraine's customs authorities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 48.

5. Horbata, L. P. (2024). Zabezpechennia vidkrytosti ta prozorosti hromadskoho kontroliu u sferi borotby z koruptsiieiu [Ensuring openness and transparency of public control in the fight against corruption]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 23, pp. 192–197.

6. Ukrainska mytnytsia v horyzonti – 2030 [Ukrainian customs in the horizon – 2030]. Available at: <https://surl.li/kvpnao> (accessed October 10, 2025).

7. Ukraina bude hotova povnotsinno staty chastynoiu yevropeiskoi mytnoi infrastruktury [Ukraine will be ready to fully become part of the European customs infrastructure]. Available at: <https://surl.li/ocooouq> (accessed October 10, 2025).

8. Reforma mytnoho zakonodavstva: yak vidbuvatymetsia perekhid na novi mytni pravyla [Customs law reform: How the transition to new customs rules will take place]. Available at: <https://www.qdpro.com.ua/uk/news/reforma-mitnogo-zakonodavstva-yak-vidbuvatymetsya-perehid-na-novi-mitni-pravila> (accessed October 10, 2025).

9. Dziubynskyi, A. V. (2025). Mytna polityka yak instrument stymuliuvannia eksportu v umovakh voiennoho stanu [Customs policy as a tool to stimulate exports under martial law]. *Economic Forum*, no. 15 (1), pp. 83–92.

10. Plany ta zvity roboty Derzhavnoi mytnoi sluzhby Ukrainy [Plans and reports of the State Customs Service of Ukraine]. Available at: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (accessed October 10, 2025).

Стаття надійшла: 10.10.2025

Стаття прийнята: 27.10.2025

Стаття опублікована: 24.11.2025